

۱۳۹۵۹۸۳

۹۹/۱۵

علوم اجتماعی محیط زیست

تألیف

دکتر اسماعیل واکارو
دکتر اریک آلدن اسمیت
دکتر سانکاد آفرانی

ترجمه

دکتر مهدی قربانی

دانشیار دانشگاه تهران

دکتر حسین آذرنیوند

استاد دانشگاه تهران

مهندس عادلہ خاور

دانشجوی دکتری دانشگاه تهران

شماره مسلسل ۹۲۶۹

شماره انتشار ۳۸۸۰

انتشارات دانشگاه تهران

عنوان و نام پدیدآور : علوم اجتماعی محیط زیست / تألیف [صحیح: ویراستار] ایسمائل واکارو، آلدن اسمیت، شانکار آسوانی؛ ترجمه مهدی قربانی، حسین آذرنیوند، عادلہ خاور.

مشخصات نشر : تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۶.
 مشخصات ظاهری : ۳۹۶ ص: مصور، جدول، نمودار.
 فروست : انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۳۸۸۰.
 شابک : 978-964-03-7101-5

وضعیت فهرست‌نویسی : فیبا
 عنوان اصلی: Environmental Social Sciences: Methods and Research Design, 2010.
 یادداشت : -داشت

یادداشت : -داشت
 موضوع : واژه‌نامه.
 : کتاب‌نامه.
 : بوم‌شناسی انسانی -- تحقیق -- روش‌شناسی
 : واکارو، ایسمائل، ۱۹۷۰- م. Vaccaro, Ismael
 : اسمیت اریک آلدن، ۱۹۴۹- م. Smith, Eric Alden
 : آسوانی، شانکار Aswani, Shankar
 : ق. باغ، مهدی، ۱۳۶۲- [مترجم]
 : آذرند، حسین، ۱۳۳۷- مترجم
 : خاور، ۱۳۶۶- مترجم
 : دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات
 : ۱۳۹۶، GF۲۶۱
 :
 :
 : ۴۰۴۱۲۱ شماره کتابشناسی ملی

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و معارف است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، بازنویسی در هر رسانه، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود و تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است.

ISBN: 978-964-03-7101-5

9 789640 371015

عنوان: علوم اجتماعی محیط زیست
 تألیف: دکتر ایسمائل واکارو- دکتر اریک آلدن اسمیت- دکتر شانکار آسوانی
 ترجمه: دکتر مهدی قربانی- دکتر حسین آذرنیوند- مهندس عادلہ خاور
 ویرایش ادبی: فرشاد رضوان
 نوبت چاپ: اول
 تاریخ انتشار: ۱۳۹۶
 شمارگان: ۵۰۰ نسخه

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران
 چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مترجمان است»

بها: ۲۸۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرش مشهدی - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران
 پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: <http://press.ut.ac.ir>
 پخش و فروش: تلفکس ۸۸۲۳۸۷۱۲

ایشم از میرزا ارم

فهرست مطالب

پیشگفتار ج

پیشگفتار مترجمان خ

فصل اول

مقدمه ۱

فصل دوم

مردم، جمعیت و منابع طبیعی: جمعیت‌شناسی در تحقیقات زیست‌محیطی ۱۱

فصل سوم

تصمیمات تولید و تخصیص زمان: راهنمایی برای جمع‌بری داده ۳۵

فصل چهارم

تحلیل سیاست‌های منابع طبیعی: از نظریات حقوق مالکیت تا تحلیل نهادی و فراتر از آن ۵۹

فصل پنجم

رویدادهای افراطی، نقاط عطف و آسیب‌پذیری: روش‌های رایج در اقتصاد سیاسی محیط زیست ۸۱

فصل ششم

اجتماعات محلی و منابع طبیعی: زیست‌مردم‌شناسی در عمل ۱۰۹

فصل هفتم

پیشینه نقشه‌کشی: مناظر فرهنگی و روش‌های پیاده ۱۳۳

فصل هشتم

استعاره‌ها و افسانه‌ها در گزارش‌های خبری از یک "قبیله گمشده" در آمازون ۱۵۷

فصل نهم

تصمیم‌گیرندگان آب در یک شهر کویری: تحلیل متن و علوم اجتماعی محیط‌زیستی ۱۸۳

فصل دهم

پیوند سیستم‌های انسانی و سیستم‌های طبیعی: شبکه‌های اجتماعی، محیط‌زیست و اکولوژی ۲۰۹

فصل یازدهم

زن‌جبرمای کمپی خات در ماداگاسکار: قوم‌نگاری چند اشتراکی در چند مقیاس ۲۳۷

فصل دوازدهم

روش‌های زمانی-مکانی در انسان‌شناسی محیط‌زیست: سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی، سنجش‌ازدور، تغییرات چشم‌انداز و دانش محلی ۲۶۷

فصل سیزدهم

گذشته‌های دور، تغییرات در زمانی و انسانی چندمقیاسی: روش‌های باستان‌شناختی در بررسی سازوکارهای میان انسان و محیط پیرامون ۳۰۳

فصل چهاردهم

مقایسه خط سیر اقلیم، طبقه اجتماعی و تولید: اکولوژی تاریخی خرد در میان آمریکایی ۳۲۹

فصل پانزدهم

روش‌های اجتماعی اکولوژیکی برای طراحی برنامه‌های حفاظت محیط‌زیست در مناطق بیابانی از جزایر سلیمان ۳۵۵

اصطلاحات ۳۸۳

پیشگفتار

علوم اجتماعی محیط‌زیست: روش‌ها و طرح تحقیق

کتاب حاضر تحت عنوان علوم اجتماعی محیط‌زیست، به بهترین نحو گویای آنچه است که در حال حاضر در علوم اجتماعی جریان دارد: ۱. نمونه‌ای از این جنبش به‌سوی پژوهش‌های میان‌رشته‌ای است؛ ۲. افتراق شومی که همواره در پژوهش‌های اجتماعی میان کمیت و کیفیت برقرار بوده است را رد می‌کند؛ و ۳. این آوازش انواع روش‌های جمع‌آوری و تحلیل داده را به تمام انواع دانشمندان علوم اجتماعی اثبات می‌کند. به ترتیب به این موارد می‌پردازم.

۱- علوم اجتماعی میان‌رشته‌ای: علم محیط‌زیست همواره تلاشی میان‌رشته‌ای به شمار می‌آمده است. نمایه‌ استنادی علمی ۱۶ ژورنال را در گروه علوم محیط‌زیست فهرست می‌کند. نگاهی به ۱۰ ژورنال برتر بیندازید (آن‌هایی که نرخ پذیرش ۴ یا بالاتر دارند) و دامنه رشته‌ها نیز روشن است: زیست‌شناسی، شیمی، هواشناسی، دین‌شناسی، زمین‌شناسی و غیره. جالب آن است که مقالاتی از این دست نیز در این میان بسیار معمولند (مثلاً مقاله کلوگرتری^۱ (۲۰۱۰) پیرامون تحلیل جنسیت در توزیع اثرات آلودگی هوا، یا مقاله ناک^۲ و همکاران (۲۰۰۹) در مورد آشتی دادن نیازهای معیشت کشاورزان اکوادور با نیاز به حفظ جنگل‌ها، یا مقاله یگری از «زاس»^۳ و والدز^۴ (۲۰۱۰) در مورد تأثیر حق‌الزحمه شکار آهو بر تمایل زمین‌داران مکزیک به دست کشیدن از شکار پلنگ و یوزپلنگ) مقالاتی که تنها می‌توان آنها را جزو علوم اجتماعی به حساب آورد. به سبب این روند در علوم پزشکی نیز بسیار شایع است، جایی که بهترین مقالاتی که به‌طور معمول چاپ می‌رسند را می‌توان ۱۰۰ درصد مقاله علوم اجتماعی به حساب آورد).

علوم اجتماعی محیط‌زیست به‌سرعت در زیرشاخه علوم محیط‌زیست گسترش است و دوره‌های دکتری این رشته در چندین دانشگاه برگزار می‌شود. کتاب اصلی (و اول، ۲۰۱۰) تدریس شده است و حال این کتاب که به روش‌های پژوهشی می‌پردازد؛

۲- رد کردن افتراق کیفی-کمی. خواه در رشته انسان‌شناسی^۵، جامعه‌شناسی یا جغرافیا، به‌هرحال فرقی ندارد، چراکه همواره از دانشمندان علوم اجتماعی خواسته می‌شود در همان ابتدای کار میان

1. Clougherty

2. Knoke

3. Rosas

4. Valdez

5. Moran

6. Anthropology

رویکرد انسان‌شناسانه یا علمی برای موضوع رشته خود و همچنین برای جمع‌آوری و تحلیل داده‌های کیفی یا کمی یکی را برگزینند. حتی بدتر از آن، به آن‌ها آموزش داده می‌شود علم را با داده‌های کمی و تحلیل کمی و از طرفی انسان‌شناسی را با داده‌های کیفی و تحلیل کیفی یکی بدانند. این فرض، سنت دیرینه رویکردهای کیفی در تمام علوم از اخترشناسی گرفته تا جانورشناسی را انکار می‌کند. زمانی که گالیله برای نخستین بار با تلسکوپ کوچک خود به ماه نشانه رفت، به نقاط روشن‌تر و تاریک‌تر برخورد. طبق گفته خود گالیله، نقاط تاریک از قدیم‌الایام همواره به چشم می‌آمدند: «این‌ها را نقطه‌های بزرگ» یا «قدیمی» می‌خوانم. وی همچنین نوشت ماه برخلاف تصور عموم هموار، مسطح و دقیقاً کروی نیست بلکه همچون زمین نامسطح، ناهموار و پر از حفره و برجستگی است.)) تا به آن روز چنین توهمات کیفی هرگز درجایی نوشته نشده بود (گالیله، ۱۶۱۰: ۳)؛

۳- نیاز آموزش انواع روش‌های پژوهش. فصل‌های مختلف این کتاب، اهمیت آموزش گسترده روش‌های پژوهشی به دانشمندان علوم محیط‌زیست را نشان می‌دهند. چه اندازه تعلیم روش کفایت می‌کند؟ هیچ‌کس نمی‌داند در تمام روش‌های پژوهشی خبره شود، اما پروژه‌های پژوهشی بیش‌ازپیش نیازمند روش‌های محدود نام روش‌های جمع‌آوری و تحلیل داده‌های کیفی هستند. روش‌ها را اغلب به رشته‌های خاصی نسبت می‌دهد. اما هرگز نمی‌توان آنها را متعلق به رشته خاصی دانست. برای مثال، انسان‌شناسان، روش مشاهده مشارکتی را ابداع کردند، اما این روش در حال حاضر جزو جدایی‌ناپذیر علوم اجتماعی محسوب می‌شود. به‌طورمعمول پیمایش به کمک پرسشنامه، یادآور جامعه‌شناسان است اما این روش نیز از ابزار علوم اجتماعی است. به اعتقاد من، تمامی دانشمندان علوم اجتماعی، نیازمند آن هستند که تحت تعلیم دو طراحی تحقیق، انواع روش‌های جمع‌آوری داده (برای مثال: مصاحبه ساختاریافته و بدون ساختار) و تحلیل داده قرار بگیرند. هرکس که با داده‌های پیمایشی سروکار دارد، نباید از مهارت تحلیل آماری بهره‌مند شود. کار با مصاحبه یا روایت یا تصاویر نیازمند مهارت مدیریت متن است.

ما بر سر شناخت‌شناسی (بر سر اصل شناخت) و اینکه آیا روش‌های توضیح پدیده‌های انسانی، نیروهای زیست‌شناسی، مادی، یا شناختی غالب هستند یا خیر، با یکدیگر اختلاف‌نظر داریم. هرچند، بیشتر دانشمندان اجتماعی تعهد واحدی به تجربه‌گرایی دارند (به ثبت مشاهدات از نحوه تفکر، رفتار و احساس افراد). این تعهد مشترک به‌خوبی در این کتاب در مبحث روش‌های علوم اجتماعی محیط‌زیست، شفاف‌سازی شده است.

دکتر راسل برنارد^۲